

Майстро Сергій Вікторович, д.держ.упр., проф., завідувач кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, м. Харків

Майстро Руслана Григорівна, к.е.н., доц., доцент кафедри економіки та маркетингу Національного технічного університету «ХПІ», м. Харків

Необхідність запровадження кластерної моделі державного регулювання розвитку національної економіки

Постановка проблеми. В умовах сучасної економічної кризи в Україні першочергове значення набуває можливість пошуку нових потенційних партнерів для спільної економічної діяльності, вивчення нових моделей, форм, методів функціонування економіки в інших країнах, поглиблення взаємодії між державними та недержавними підприємствами і організаціями. Важливим також є співпраця з партнерами, що працюють в суміжних галузях та сферах економіки. З цією метою доцільно спрямувати державний регуляторний вплив на запровадження кластерної моделі розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Значна кількість наукових досліджень, в т.ч. за кордоном, свідчить, що географічна близькість різних видів економічної діяльності дає можливість для більш високого рівня продуктивності та впровадження інновацій, а також є важливими рушійними факторами розвитку економіки. Хоча концепція кластерів існує вже досить давно, «кластер» законодавчо має різні тлумачення в різних країнах. Кластери варіюють від малих мереж в обмежених географічних зонах до «мега-кластерів» (в Фінляндії), що представляють велику частку економіки.

Концепція «кластеру» використовується у різноманітних бізнес-структурах: національній, регіональній; кластери, що виходять за межі кордонів, промислові або виробничі системи та інноваційні системи. Кластери також використовується у різноманітних цілях: підвищують конкурентоздатність підприємств, проводять допоміжні колективні наукові дослідження, впроваджують системи управління навколишнім середовищем. Хоча існує багато визначень кластеру, більшість з них поділяють ідею близькості, мережі та спеціалізації [3].

Концепція кластерного підходу до економічного розвитку розроблялася протягом минулого століття А. Маршаллом, М. Портером, Р. Нельсоном та іншими. На думку М. Портера, в умовах глобалізації, традиційний розподіл економіки на сектори або галузі втрачає свою актуальність і на перше місце виходять кластери – системи взаємозв'язку фірм і організацій, значимість яких як цілого перевищує просту суму складових частин. За визначенням М. Портера: «Кластери - це географічно близькі групи взаємопов'язаних компаній (виробники, постачальники, ін.) та асоційованих установ (освітні заклади, органи державного управління, інфраструктурні компанії), що пов'язані спільними технологіями та навичками. Вони звичайно існують в географічній зоні, де комунікації,

логістика та людські ресурси є легкодоступними [4].

Більшість науковців, економістів, експертів визначають кластер як географічну концентрацію подібних, суміжних або додаткових підприємств з активними каналами для бізнес-транзакцій, комунікацій та діалогу, що поділяють спеціалізовану інфраструктуру, робочі ринки та послуги, та мають спільні можливості або загрози [2, 5].

В Україні кластерний розвиток тільки починає своє існування, тоді як в Європейському Союзі він давно успішно діє. Так, одна з чотирьох компаній в ЄС (тобто 25%) працює в середовищі, схожому на кластерне. Вони є серед найбільш інновативних в Європі. При цьому, більше, ніж половина з 3500 опитаних компаній підтверджують, що належність до кластеру допомагає розширенню бізнесу. А більше, ніж дві третини менеджерів цих компаній погоджуються, що державні органи влади відіграють ключову роль у підтримці кластерів. Респонденти також підкреслили важливість фінансування особливих проектів та допомоги у розробці мереж, із залученням наукових та учбових закладів та державних органів влади [3].

Європейська комісія наголошує, що «бути частиною кластеру є важливою конкурентною перевагою бізнесу». Впровадження кластерної стратегії в ЄС виконується на національному, регіональному та місцевому рівнях. Домінуючою тенденцією є посилення співробітництва між національними міністерствами або агенціями, що надають всебічну підтримку кластерній стратегії розвитку, в той час як регіональні агенції впроваджують кластерні ініціативи.

Кластерні стратегії широко застосовуються у Великобританії, Німеччині, Данії, Нідерландах, Фінляндії й інших країнах. «Аграрні кластери» (компанії, що працюють у певній місцевості й координують своїй діяльності заради підвищення своєї конкурентоздатності на динамічних ринках) продемонстрували свою ефективність у виробництві молочної продукції в Перу й Еквадорі [1].

Тому є всі підстави для їх розвитку в Україні, в тому числі як перспективний шлях розвитку національної економіки.

Наприклад, однією з складових підвищення рівня енергетичної безпеки України повинен стати розвиток біопаливної галузі на основі кластерного підходу. „Біопаливні” кластери – представляють собою географічну концентрації взаємозалежних підприємств та організацій, які формують суміжні етапи виробничо-збутового процесу, утворюючи ядро кластера (виробник (постачальник) сировини – переробник сировини - виробник біопалива – збутовик (експортер) - споживач) та мереж, що формуються навколо ядра кластера (спеціалізовані постачальники, сервісні компанії, асоційовані інституції: науково-дослідні організації, організації по стандартизації, торговельні асоціації, органи державної влади та місцевого самоврядування тощо). Держава при цьому не тільки сприяє формуванню кластерів, але й сама стає їх активним учасником.

Крім того, на основі аграрних підприємств, які займаються органічним землеробством (ядро кластеру) доцільно створювати „органіко-екологічні”

кластери, як комплексний механізм піднесення аграрного виробництва на екологічній основі (виробництво та реалізація органічної сільськогосподарської сировини та натуральних продуктів харчування) та інтенсивного соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні (розвиток сільського «зеленого» туризму, культурно-історичного туризму).

Учасниками органіко-екологічних кластерів є сільськогосподарське підприємство, яке веде органічне землеробство (ядро кластера), переробні підприємства (виробництво натуральних продовольчих товарів), підприємства торгівлі (оптовий ринок органічної сільгосппродукції, біосупермаркети), а також інші підприємства, які надають непрофільні послуги: туристичні фірми, готельно-ресторані та транспортні підприємства, наукові та учбові заклади, фінансові інститути, місцеві органи влади, музеї, рекламні фірми, сільські подвір'я – суб'єкти підприємництва (організація дозвілля, місцеві промисли тощо).

Доцільність створення і розвитку органіко-екологічних кластерів полягає також в створенні конкурентних переваг регіону шляхом активізації розвитку культурно-історичного та екологічного туризму і на цій основі розвитку сільських територій. Пріоритетами є: створення реєстру туристичних маршрутів; створення історично-туристичного екологіко-туристичного іміджу сільських територій; проведення заходів по збереженню і реконструкції пам'яток архітектури; підготовка та підвищення кваліфікації суб'єктів малого підприємництва; розвиток індустрії розваг з врахуванням місцевих особливостей.

Висновки. Таким чином, стратегічним напрямком державного регулювання розвитку національної економіки в сучасних умовах має стати створення кластерів. Для того, щоб покращити концептуальні економічні та методологічні знання про кластери, їх створення, розвиток та управління, потрібно докласти багато зусиль щодо популяризації кластерної концепції розвитку економіки. І визначальна роль в цьому повинна належати органам державної влади всіх рівнів, в том числі шляхом розробки та запровадження комплексної багаторівневої державної програми розвитку економіки України на основі кластерної моделі.

Література:

1. Доклад о мировом развитии 2008: сельское хозяйство на службе развития // Международный банк реконструкции и развития / Всемирный банк. – 2007. – С.30.
2. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання: [монографія] / М.А. Латинін. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ „Магістр”, 2006. – 320 с.
3. Модель кластерного розвитку туризму [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://tour-industry.com.ua/content/view/42/65/>
4. Портер М. Конкуренція: учебное пособие / [М. Портер]; – М.: Вильямс, 2001. – 495 с.
5. Цихан Т.В. Кластерна теорія економічного розвитку / Т.В. Цихан // Теория и практика управления. – 2003. – №5. – С.15 – 22.